

Meetnet vlinders

Juli 2023

Beste teller,

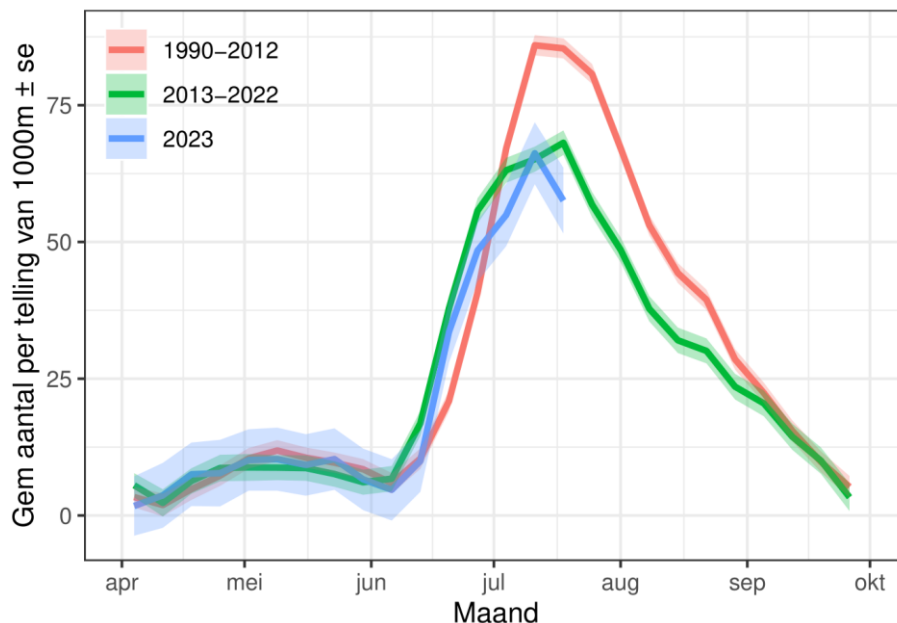
Inmiddels is het hoogzomer en zijn we aangeland op het hoogtepunt van de vlinderzomer. Nog steeds vliegen bruin zandoogjes talrijk rond, maar ook zijn er opvallend veel bruin blauwtjes. Gelukkig lijkt de ergste hitte even voorbij, wat het tellen wel een stuk aangenamer maakt, al moet je nu wel weer rekening houden met buien. Het is altijd wat.

Aantal vlinders

De grafiek van het gemiddeld aantal vlinders per telling van 1000m ziet er nu wat anders uit. We gebruiken een andere methode die corrigeert voor het feit dat niet iedere week dezelfde routes geteld zijn, en die tevens een standaardfout geeft (se in de grafiek, de band met een transparante kleur). Niet dat het zoveel uitmaakt, maar het is op zich netter dit wel te laten zien.

Nu van steeds meer routes alle data binnen is, en we de standaardfout berekenen, lijkt de junidip uiteindelijk toch niet zo heel erg diep geweest te zijn als het zich eerst liet aan zien. Eigenlijk was het een heel normaal voorjaar. Althans: als we naar alle soorten samen kijken. Want waar citroenvlinder en oranjetipje het dit voorjaar opvallend goed deden, zag je maar heel weinig witjes en landkaartjes. Maar alles samengenomen waren de aantallen vergelijkbaar met eerdere perioden.

In de zomer lijken de aantallen voorsnag aan de lage kant, ietsje lager dan het gemiddelde over de laatste tien jaar. Wel is goed te zien dat er vóór 2013 in de maanden juli en augustus gemiddeld duidelijk meer vlinders waren.

Soortgerichte routes

Enkele soorten waarvoor soortgerichte routes worden geteld, beginnen binnenkort weer te vliegen; een aantal soorten vliegt hier en daar voorzichtig al. Volgens onze berekeningen ligt de top van de vliegtijd van deze soorten dit jaar als volgt:

Heivlinder: van nu tot eind augustus

Kleine heivlinder: begin tot eind augustus

Kommavlinder: van nu tot eind augustus

Gentiaanblauwtje (eitjes): van nu tot eind augustus

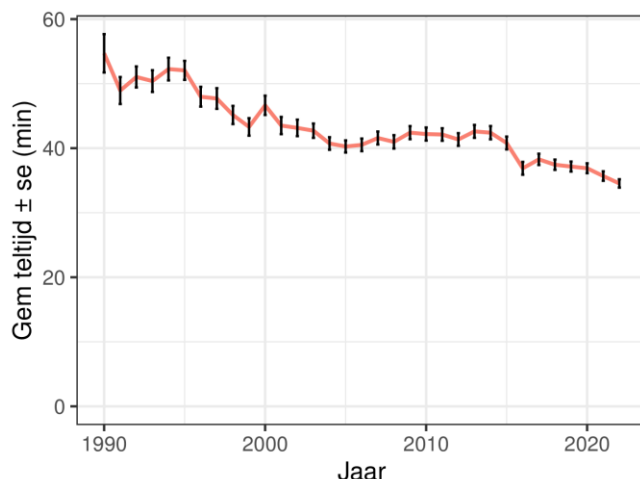
Hoe lang duurt het tellen van een route?

Omdat bij elke route genoteerd wordt hoe laat gestart en gestopt wordt, is het uitrekenen van de gemiddelde teltijd niet heel ingewikkeld (zie grafiek hiernaast). Dan zien we een opvallende afname, van 55 minuten in 1990 dalend tot 35 minuten in 2022. Een daling van de teltijd met 36% is niet niks.

Wat kan de oorzaak zijn voor deze flinke daling?

Twee mogelijke oorzaken hebben we nader onderzocht: de lengte van de routes, en het aantal getelde vlinders. We streven naar routes die ongeveer een kilometer lang zijn, en in het begin van het meetnet (ruwweg de jaren 1990) was het ook niet mogelijk om een langere route uit te zetten (wel kortere). Tegenwoordig is er meer variatie en zijn er zowel korte als langere routes, al zijn de meeste routes nog steeds korter dan een kilometer.

Tijdens het lopen van een route moet je bijhouden hoeveel vlinders er zitten, en dat moet je doen door ze op te schrijven, of zoals tegenwoordig ook vaak, in te typen op je telefoon. Maar hoe meer vlinders, hoe vaker je moet stoppen om de aantallen vast te leggen. Dus hoe meer vlinders, hoe langer het zou kunnen duren om je route te tellen.

Om dit te onderzoeken is een zogenaamd mixed model gemaakt, waar we de teltijd per telling bekijken tegen de variabelen routelengte en het aantal getelde vlinders. Routelengte en aantal getelde vlinders blijken enorm significant. Dat betekent:

- Gecorrigeerd voor routelengte en aantal vlinders daalde de teltijd voor een standaard algemene route van 1000m lang met 500 vlinders van 48 minuten naar 47 minuten. Het is net significant, maar eigenlijk zo'n klein verschil dat je best mag zeggen dat er ongeveer even snel gelopen wordt.
- Het aantal getelde vlinders heeft een klein, maar toch significant effect. Om op jaarbasis 500 vlinders op te schrijven kost per telling hooguit twee minuten.

Maar het echt grote effect komt dus van de routelengte: routes zijn door de tijd steeds korter geworden. De gemiddelde lengte daalde van bijna 900m in 1990 naar 650m in 2022, en dat verklaart bijna de hele daling in de teltijd. We zijn dus langzaam aan steeds kortere routes gaan lopen. Geen groot probleem voor het berekenen van trends, al was het maar omdat het aantal gelopen routes nog veel harder groeide, van 94 in 1990 naar 1101 in 2022.

Tevens weten we nu dat een gemiddelde teller een gemiddelde route loopt met een snelheid van 1,3 km/uur, en dat dat nauwelijks veranderd is.

Aantal vlinders

Al zitten we nog midden in de zomer, een tussenstand van het totaal aantal vlinders op de algemene routes kunnen we al geven. Het bruin zandoogje gaat fier aan kop, en dan moet de tweede helft van de vliegtijd nog komen. Let ook op het verschil tussen het klein koolwitje, dat goed tegen droogte kan, en het klein geaderd witje, dat nog steeds last heeft van de droogte vorige zomer.

Soort	Aantal vlinders	Aantal routes
bruin zandoogje	35583	605
klein koolwitje	11647	730
citroenvlinder	8300	620
heideblauwtje	7380	38
hooibeestje	7352	446
klein geaderd witje	6240	540
icarusblauwtje	5100	404
bont zandoogje	4875	510
oranje zandoogje	4774	176
koevinkje	4439	155

Maar ook aan de 'onderkant' van deze tabel zijn enkele opvallende zaken. Zo zijn er vijf braamparemoervlinders (zie foto rechts) en dambordjes geteld (soorten die zich vast de komende jaren steviger gaan vestigen), een tijgerblauwtje, 69 grote vossen (maar net iets minder dan de 71 bont dikkopjes, die soort had een slecht jaar) en 46 scheefbloemwitjes. Ook leuk natuurlijk.

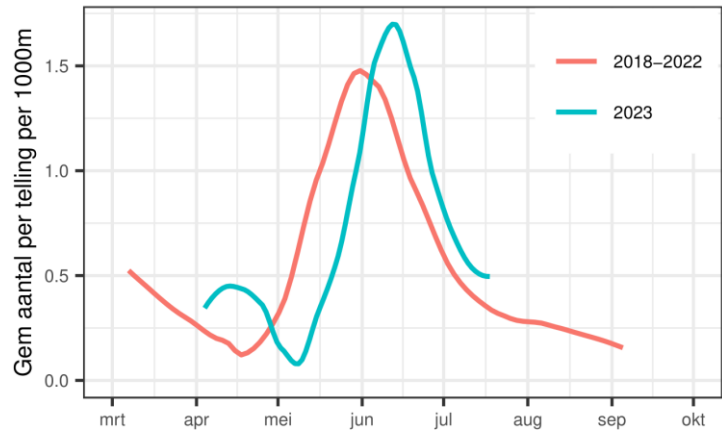

We kunnen ook kijken naar het aantal dagactieve nachtvlinders. Het zal niemand verbazen dat de lijst wordt aangevoerd door de gamma-uil, maar ook de sint-jansvlinder werd veel geteld. Overigens worden dagactieve nachtvlinders niet op alle dagvlinderroutes geteld.

Soort	Aantal vlinders	Aantal routes
gamma-uil	5644	336
sint-jansvlinder	2051	131
sint-jacobsvlinder	941	152
gewone heispanner	420	29
bruine daguil	341	63
metaalvlinder	298	27
zuringspanner	243	51
klaverspanner	206	48
mi-vlinder	119	33
roodbandbeer	76	19

Seizoen 2023 van de weidehommel

De weidehommel is een van onze hommelse soorten met een vroeg vliegseizoen. De piek in de aantallen ligt in juni. Op dit moment, half juli, loopt het vliegseizoen al op zijn eind. Er vliegen nog wel wat weidehommels, maar de aantallen zijn inmiddels alweer behoorlijk laag. De andere algemene roodkont, steenhommel, begint nu juist aan zijn piekaantallen. De bulk van de roodkonten bestaat nu echt uit steenhommels. Daarmee wordt het natuurlijk een sport om de laatste weidehommels er tussenuit te vissen. Dit betekent ook dat we inmiddels een beeld kunnen krijgen hoe het seizoen 2023 van de weidehommel is geweest.

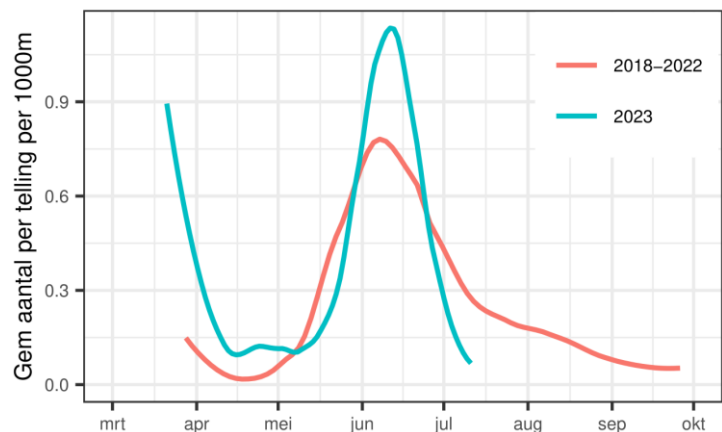

Kijkend naar de vliegtijdgrafiek zien we vooral twee dingen:

- Het seizoen van de weidehommel was later dan het gemiddelde, waarschijnlijk ongeveer twee weken. Daarmee was het voor de weidehommel een van de latere vliegseizoenen sinds het begin van het meetnet.
- De aantallen in de piek van de vliegtijd lagen wat hoger dan het gemiddelde. Wat dat betreft lijkt de eerdere angst voor een slecht jaar voor de weidehommel niet bevestigd te worden. Omdat eerder in het jaar weinig hommels werden gezien waren we hier wel benieuwd naar. Bij de uiteindelijke evaluatie van de totale aantallen moet nog blijken hoe die uitpakken ten opzichte van het gemiddelde.

Seizoen 2023 van de boomhommel

Ook de boomhommel is een vroeg vliegende soort waarvan de aantallen alweer flink zijn gedaald ten opzichte van de piek van het vliegseizoen. Ook voor de boomhommel kijken we naar de vliegtijdgrafiek:

- De boomhommel kwam in 2023 wellicht ook wat langzamer op gang dan gemiddeld, maar de piek van de vliegtijd viel vrijwel gelijk met het gemiddelde. Wat betreft timing van de piekaantallen was het dus een vrij gemiddeld jaar.
- De piekaantallen van de boomhommel vielen in 2023 iets hoger uit dan het gemiddelde. Maar de aantalspiek lijkt wel vrij smal: de periode met hoge aantallen was vrij kort. Het is dus mogelijk dat de totale aantallen uiteindelijk gemiddeld blijken te zijn of misschien zelfs onder het gemiddelde vallen. Maar dat moet later blijken.

Gewone koekoekshommels vliegen

In deze periode vliegen er van veel hommelse soorten veel mannetjes. Voor koekoekshommels betekent dat, dat dit het moment is waarop je de grootste kans hebt om ze te zien. Want de aantalspiek bestaat voor die soorten vooral uit mannetjes. Koekoekshommels hebben immers geen werksters. Op sommige planten kun je nu behoorlijk wat mannetjes hommels tegen komen die daar voor de nectar komen. Voorbeelden zijn bijvoorbeeld distels, zoals de speerdistel. Later in het seizoen ook bijvoorbeeld op watermunt. De bulk van de koekoekshommels bestaat op veel plekken waarschijnlijk uit grote/tweekleurige koekoekshommels. Maar inmiddels vliegen ook mannen en enkele verse vrouwtjes van de gewone koekoekshommel rond. Het moment dus om daar eens extra op te letten. De vrouwtjes zijn goed te herkennen omdat ze twee bruine banden op het zwarte borststuk hebben en een glanzend zwart achterlijf met lichtbruine beharing aan de punt. De grootte is vergelijkbaar met koninginnen van sociale hommels. De mannetjes van de gewone koekoekshommel zijn heel gevarieerd gekleurd. De meest opvallende en gemakkelijkst te

herkennen vorm heeft net als het vrouwtje twee geelbruine banden op het borststuk. De achterlijfpunt van die vorm is uitgebreid geelbruin behaard. Maar let op, er zijn ook donkere en lichte vormen. [Zoek ze vooral op in de basisgids](#). Alle vormen van het mannetje hebben een langgerekt achterlijf, opvallend lange antennen en zwarte beharing op het (korte) gezicht. De gewone koekoekshommel is de nestparasiet van de akkerhommel, maar ook van verwante soorten zoals de moshommel.

Links: Mannetjes gewone koekoekshommel beginnen nu aardig te vliegen op de plekken waar ze voorkomen. Dit is de vorm die het gemakkelijkst te herkennen is. Rechts: Vrouwtje gewone koekoekshommel.

De rode koekoekshommel

De rode koekoekshommel is een zeldzame maar vrij goed herkenbare koekoekshommelsoort die nu ook vliegt, vooral in het oostelijk deel van Nederland en in erg lage aantallen. Maar wellicht helpt het om er alert op te zijn. Deze koekoekshommel is een roodkont die de nestparasiet is van de steenhommel, maar ondanks dat is de soort toch zeldzaam. Zie je een mannetje roodkont met alleen zwarte haren op het gezicht, dan kun je aan de rode koekoekshommel denken. De vorm van de mannetjes is vergelijkbaar met die van de gewone koekoekshommel, langgerekt met duidelijk lange antennen. De hoeveelheid (bleek)geel varieert van geen enkele gele haar tot duidelijke gele toefjes op het borststuk en achterlijf. De vrouwtjes zijn vergelijkbaar met een koningin steenhommel, maar hebben zwarte vleugels en zoals alle koekoekshommels een behaarde platte kant van de achterpoot (kaal en glanzend bij koningin steenhommel). Denk je een rode koekoekshommel tijdens je telling tegen te komen, maak dan vooral een foto en voeg die toe aan je telling.

Mannetje rode koekoekshommel

Wilt u ook uw ervaring delen met andere tellers?

Heeft u leuke ervaringen op uw route en wilt u die delen met andere tellers? Wij ontvangen graag uw verhaal. Stuur het naar meetnet@vlinderstichting.nl.

Contact

Mocht u contact met ons willen, dan kunt u ons altijd bellen of e-mailen.

Landelijk Meetnet Vlinders

Chris van Swaay

José Kok, Ingeborg van Es-Boomsluiter, Kars Veling en Kim Huskens

Tel.: 0317 467346

meetnet@vlinderstichting.nl

Hommelmeetnet: Johan van 't Bosch

Meetnethommels@naturalis.nl

Deze nieuwsbrief wordt via e-mail verstuurd aan alle tellers van het Landelijk Meetnet Vlinders. Mocht u geen prijs stellen op de nieuwsbrief, dan kunt u de verzending stoppen door op meetnet.vlinderstichting.nl bij Instellingen de optie Nieuwsbrief abonnement op nee te zetten.